

Átlátszó vakablakok

Mark Rothko: *Cím nélkül (Seagram Mural vázlat)*, 1959. Olaj, vászon, 266 x 252 cm, National Gallery of Art, Washington

Csak némi huzavona után szántam rá magam Rómában, hogy megnézzük Michelangelo lépcsőjét a Biblioteca Laurenzianában. Nem volt már kedvem egy könyvtár lépcső-

jéhez is elzarándokolni. Amikor aztán kitárult előttem a négyszögletes *vestibolo*, földbe gyökeredett a lábam. Láttam ugyan magam előtt egy lépcsőt és fölötte egy bejáratot, de mégsem láttam mást, csak félhomályt, a félhomályban pedig arányokat és ritmust. Időbe telt, amíg felfedeztem, hogy ezt a ritmust a lépcsősor hullámlázása rendezi arányokká, hogy az arányrendszert oszlopok imitációi tagolják, hogy az oszlopok között ablakok vannak, s hogy a két emeletnyi sorban elrendezett *aediculás* ablakok közül csak a felső soron keresztül áramlik némi fény; a többi vakablak. Mintha mégsem jutottam volna *be* valahová. Nehéz volt megtalálni a helyem ebben a rám zárult előtérben, és lassan meglátni azt is, hogy a félhomályt tagoló, sötétszürkére festett vakablakok a közvetlenül fölöttem szivárgó fényhez, az olvasóterem bejáratához vezetnek. És jóval később értettem meg azt is, hogy akkor, ott, valamiféle fény-képet láttam, csak éppen arányokba szerkesztve, keretezve.

Talán még inkább meghökkentem, amikor néhány évvel ezután megnéztem a bécsi Kunsthistorisches Museumban megnyílt Mark Rothko kiállítását. Az egyik teremben ugyanis a Biblioteca Laurenziana előterének felnagyított fotóit láttam a számomra legtöbbet jelentő Rothko festmények, a *Seagram Murals* sorozatának tagjai mellett. Azt tudtam ugyan, hogy ezek a képek eredetileg egy étterem számára készültek, de azt nem, hogy a római könyvtár előterének látványa ihlette őket. Megrendítő volt látni, hogy a nagyméretű falfelületeket kitakaró, falképeket imitáló festmények mindegyikének alapvető motívuma egy-egy sötétvörös, lila és gesztenyebarna alapon felragyogó vörös (ablak)keretet formáz, s hogy ezeken a kereteken miként áramlik, dől be valahonnan – talán a fal mögül – már-már hipnotikus erővel a fény.

Egy évvel később, az egyik reggel arra ébredtem, hogy a lehúzott redőny vakfoltja, az ablak sötét hiánya mellett egy élesen lüktető fénycsík lebeg. Mintha egy eddig ismeretlen Rothko képet láttam volna: a fekete négyzet szélén fluoreszkáló sárga semmit. Egy vakablak fényét, amely elvakít!

Kelényi Béla 5

KÉP-TEREK/ TÉR-KÉPEK

A látható és a beláthatatlan

Albrecht Altdorfer: *Szent György és a sárkány*, 1510. Olaj, fa, 28,2 cm x 22,5 cm. Alte Pinakothek, Bayerische Staatsgemäldesammlungen, München

6 Akárhányszor sétálok a müncheni Alte Pinakothek termeiben, mindig megkeresek egy kisméretű képet, a regensburgi mester, Albrecht Altdorfer *Szent György és a sárkány* című munkáját. Mindig és újra elbűvöl a tény, hogy ezen a mitologikus festményen első pillantásra nem látni semmi mást, mint az erdő fáit. Még ha csak kicsit is álldogál előtte a néző, máris érezni a szél surrogását, a lombok rezgését, az avar csörrenését. Micsoda pattanásig feszített őserő – gondolhatja a kései szemlélődő! Mintha egy hatalmas, alig lélegző sárkány pikkelyei remegnének a szélben, nem pedig a minuciózus pontossággal megfestett levelek áthatolhatatlan falazata.

Ám ha valaki figyelmesebben veszi szemügyre a képet, akkor legalul, középen – ott, ahol kissé magasabban egy hasadéknyi nyíláson keresztül beáramlik a hegyek mögül felkelő nap fénye – először egy pompás fehér paripa, majd kissé erőltetettebb nézelődés után, a rajta hanyag tartásban ülő páncélos lovag alakja is kibontakozik. A ló kényesen emeli fel jobb mellső lábát, a lovag viszont unottan, némileg viszolyogva engedi le a kopját, mintha csak piszkálná az előtte csúszó-mászó torz, pöfeteg valamit. Kell egy kis lélekjelenlét ahhoz, hogy a néző felfogja: az unatkozó lovag nem más, mint Szent György, az előtte vonagló pókszerű képződmény pedig a sárkány maga.

Akármennyire is ilyen lényegtelenné válik a festmény címét adó történet, a kép témája mégis csak a Jó és a Gonosz, a Fény és a Sötét, a Hit és a Hitetlenség örök harca. A sötét erdő a Szörny baljós és veszélyes világa, ahol a fényt hozó Lovagnak újra és újra győzedelmeskednie kell. Ez engem, a fent nevezett kései szemlélődőt már a legkevésbé sem érdekel. Gyönyörködöm az erdő sűrű, átláthatatlan és áthatolhatatlan világában, ahol mi sem változik. A fák, az ágak, a levelek egyáltalán nem törődnek a sötéttel. Csak úgy szomjazzák, isszák a fényt!

Az áthullámszás szabadsága

Vincent Van Gogh: *Füves rét*, 1887. Olaj, vászon, 30x39 cm, Kröller Müller Museum, Otterlo

Már az is maga a szabadság volt, hogy eljutottunk a Van Gogh kiállításra, az ismét tengerparton épült Arken Museumba, ahová mintha csak beöntötte volna a tenger hullámai a falként megformált, nagy ablaküvegeken. A szabadság volt lézengeni abban a mindent betöltő, láthatatlan hullámszásban, sétálni a Kröller Müller-gyűjteményből kölcsönzött festmények között, és a szabadság volt látni, ahogy dobálják le magukról egymás után a képek a brabanti Nuenenben élő *Krumplievők* nyomorúságos sötétbarnáját, megfáradt kékeszöldjét, a koszos és kétségbeejtő sárgásfehéreket, és töltődnek lassan és biztosan fel azokkal az ellenállhatatlan párizsi pirosakkal, zöldekkel, sárgákkal és kékkel. A szabadság volt rácsodálkozni arra a kisméretű festményre, amelyik semmi mást nem ábrázol, csak hosszúkás ecsetvonások hullámszását, zöld ecsetvonásokat, kis piros pöttyökkel a végükön, a szabadság volt látni, hogy ezek a zöld vonások fűszálak, mert ez a kép csak egy füves rétet ábrázol. És a fűszálként hullámszó színekben valahogy ott volt a tenger hullámszásának ütemes ritmusa, ez volt a szabadság, ez maga a szabadság volt.

Még akkor is szabadnak éreztük magunkat, amikor a kiállítás után, a part menti homokdűnék között szívtuk magunkba a sós levegőt a szélben, szabadság volt járkalni a parti fű hullámszásában és a partra ki-kicsapó hullámok között, mintha csak a *Grasgrond* zöldjei között bukdácsolnánk volna, persze a piros pöttyök nélkül. És csak évekkel később tudtam meg, hogy Van Gogh a két és fél évvel korábban, Nuenenben már befejezett vászonra festette ezt a rétet, és hogy a röntgenfotók egy főként parasztasszony keményen megformált fejét mutatták ki a fűszálak alatt. Azóta sokszor gondolok arra, reménykedem abban, hogy Van Gogh legalább olyan szabadnak érezte magát, amikor az ecsetvonások gyors húzogatásával átfestette azt a képet, mint ahogy a fűszálak hullámszának a sós, tengerparti szélben.